

MADANIYAT VA SAN'AT SOHASI PEDAGOGIKASINING PROFESSIOGRAMMASI

Aziza Nazirkulova Abduvaliyevna
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"Madaniyat va san'at sohasi menejmenti" mutaxassisligi
1-bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada madaniyat va san'at sohasi pedagoglarining professiogrammasi tushunchasiga ta'rif berilgan. Kelajak san'at sohasi o'qituvchisi shaxsining professiogrammasida uning shaxsiy xislatlari, kasbiy bilim darajasi, kasbiy xislatlari, shaxsiy-pedagogik uddaburonligi, kommunikativ malakalari, gnostik malakalari, ijodiy xislatlari, shuningdek, didaktik, akademik, perseptiv, nutqiy, tashkilotchilik, avtoritar, kommunikativ qobiliyatlari ishlab chiqilgan va ilmiy jihatdan asoslangan.

Kalit so'zlar: madaniyat, san'at, iqtidor, kelajak, professionallik, havaskor adabiy ta'lim, professogramma, konseptual muammolar.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПРОГРАММА ПЕДАГОГИКИ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА

Азиза Назиркулова Абдувалиевна
Государственный институт искусства и культуры Узбекистана
Специальность «Менеджмент культуры и искусства»
магистр 1 степени

Абстрактный. В данной статье раскрыто понятие профессиограммы педагогов в сфере культуры и искусства. В профессиональном профиле будущего учителя искусств учитываются его личностные качества, уровень

профессиональных знаний, профессиональные качества, личностно-педагогические способности, коммуникативные способности, гностические способности, творческие качества, а также дидактические, академические, перцептивные, речевые, организаторские, авторитарные. , коммуникативные навыки развиты и научно обоснованы.

Ключевые слова: культура, искусство, талант, будущее, профессионализм, любительское литературное образование, професограмма, концептуальные проблемы.

PROFESSIONAL PROGRAM OF CULTURE AND ARTS PEDAGOGY

Aziza Nazirkulova Abduvaliyevna
State Institute of Art and Culture of Uzbekistan
"Management of Culture and Art" specialty
1st stage graduate student

Abstract. This article describes the concept of professionogram of pedagogues in the field of culture and art. In the professional profile of a future art teacher, his personal qualities, level of professional knowledge, professional qualities, personal-pedagogical ability, communicative skills, gnostic skills, creative qualities, as well as didactic, academic, perceptive, verbal, organizational, authoritarian, communicative skills developed and scientifically based.

Key words: culture, art, talent, future, professionalism, amateur literary education, profesogram, conceptual problems.

Kelajak o'qituvchisi siymosi o'qituvchilar uchun kasbiy ideal vazifasini o'tashi bilan muhim hisoblanadi. Uni yaratishda jamiyat, ta'lim, fan, pedagogika, psixologiya va axborot texnologiyalari kabi bir necha sohalarning ilg'or yutuqlarini

bir nuqtada jamlash, umumlashtirish lozim. Kasbiy va shaxsiy mukammallik kelajak o'qituvchisi siymosining asosiy shartidir.

Madaniyat va san'at sohasi o'qituvchisi kasbi borasida buyuk pedagog olimlar ko'plab fikr-mulohazalarni bayon qilishgan. YA.A.Komenskiy o'qituvchining asosiy maqsadi haqida "talabalar tomonidan o'rnak bo'lishga chorlovchi shaxsiy yuksak axloqi, odamlarga muhabbati, bilimi, mehnatsevarlik va boshqa fazilatlarni namoyish qila oladigan, insonparvarlik asosida tarbiyaviy ishlarni olib boradigan, o'z kasbining etuk mutaxassisi bo'lish"[1], - deb ta'kidlagan. Olim ta'kidlaganidek, shaxsiy yuksak axloq, muhabbat, bilim, mehnatsevarlik, o'z kasbining etuk mutaxassisi bo'lish o'qituvchidan o'z ustida doimiy ishlashni taqozo qiladi.

Zamonaviy pedagogikada o'rgatishdan ko'ra o'rganishga o'rgatish ko'proq ahamiyat kasb etmoqda. Bu milliy pedagogikamizda mavjud o'quvchilarga insoniyat tomonidan shu paytga qadar egallangan mavjud bilimlarni o'rgatishni eng maqbul yo'l sifatida ko'rish bilan bog'liq eski yondashuvga qarshi turadi. Eski yondashuvga ko'ra mavjud bilimlar o'quvchi ong va tafakkuriga tayyor holda singdiriladi. Bu jarayonda bilimlar adabiyotlarda tayyor holda mavjud bo'ladi va buni o'zlashtirish o'quvchilar uchun ham, o'qituvchilar uchun ham qanoatlanarli hisoblanadi. Ammo bu o'quvchilarda masala va hodisalar mohiyatini anglashga nisbatan ijodiy yondashuvni nazarda tutmaydi, faqat mavjud bilimlarni yodlash, ularni amaliyotga joriy etish bu turdagi pedagogikaning bosh maqsadi sifatida qaraladi. Bunday yondashuvda o'quvchining qanchalik ko'p bilimni yodda saqlaganiga qarab uning bilimi haqida xulosalar chiqariladi.

Mavjud bilimlar yangi bilimlarni kashf etish uchun poydevor sifatida xizmat qilmasa, bu jarayonda zanjirli reaksiya hodisasi kuzatilmasa, fan va ishlab chiqarishda kutilgandek rivojlanish va taraqqiyot kuzatilmaydi. Buning uchun o'quvchilar masalaning mohiyatini anglashi, sabab va oqibatlarni tushunib etishi va xulosalar chiqarish ko'nikmasiga ega bo'lishi lozim bo'ladi. Kelajak o'qituvchisi

siyomosida ushbu nuqsonlarga qarshi fikrlarni shakllantirish zarur. Buning uchun kelajak o'qituvchisi konsepsiyasini ishlab chiqish talab etiladi. Konsepsiyada uning maqsad va vazifalari, kelajak o'qituvchisi shaxsini tarbiyalash tizimi va uning asosiy prinsiplari, usullari, kelajak o'qituvchisi shaxsining umumiy va xususiy kasbiy kompetensiyalari, professiogrammasi o'z aksini topmog'i lozim.

Adabiy ta'lim kelajak o'qituvchisi konsepsiyasining maqsadi pedagogik ta'limga ixtisoslashgan oliy ta'lim muassasalarining o'zbek tili va adabiyoti ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarga adabiyot fani o'qituvchilari uchun zarur bo'lgan zamonaviy pedagogik va hayotiy kompetensiyalarni o'zlashtirishlari uchun shart-sharoitlar yaratish, shuningdek, kasbiy va hayotiy vaziyatlarga moslashish ko'nikmalarini egallashning pedagogik hamda amaliy asoslarini yaratishdan iborat.

Adabiy ta'limning jamiyat oldidagi yuksak ijtimoiy ahamiyatidan kelib chiqqan holda kelajak o'qituvchisi konsepsiyasining vazifalarini quyidagilardan iborat qilib belgilash maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- Madaniyat va san'at sohasi fani o'qituvchisiga qo'yiladigan zamonaviy (va kelajak) talablarni o'rganish (prognoz qilish), umumlashtirish va pedagogik oliy ta'limda amalga oshirilayotgan ta'lim-tarbiya jarayonlari mazmunini shu talablarga moslashtirish;
- Madaniyat va san'at sohasi o'qitish metodikasi va pedagogika nazariyasi bo'yicha olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarda kelajak o'qituvchisi konsepsiyasini ta'lim amaliyotiga tatbiq etishning oqilona mexanizmlarini ishlab chiqish;
- Madaniyat va san'at sohasi fani o'qituvchisining professiogrammasini ishlab chiqish, muntazam takomillashtirib borish va uni kadrlar tayyorlash tizimiga joriy qilish;
- Jamiyat rivojlanish qonuniyatlari asosida madaniyat va san'at sohasi fani o'qituvchisiga qo'yiladigan zamonaviy (kelajak) talablar, fanning rivojlanish an'ana va yo'nalishlarini belgilash;

-talabalarni o'qituvchilik kasbiga qo'yiladigan zamonaviy (va kelajak) talablar asosida tayyorlash, ularga adabiyot fanining rivojlanish an'analari va yo'nalishlari asosida kasbiy ta'lim berish;

-hayot taraqqiyotining sur'ati va jamiyat talablarining o'zgaruvchanligini inobatga olgan holda talabalarga adabiyot fani o'qituvchisi kasbi bilan birga yondosh bo'lgan qo'shimcha kasb-hunar o'rgatish ishlarini tashkil qilish;

-adabiy ta'limda nazariya va amaliyot uyg'unligi va birligiga erishish orqali ta'lim sifatini oshirish;

-kelajak adabiyot fani o'qituvchisining shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini ishlab chiqish;

Madaniyat va san'at sohasi ta'limida kelajak o'qituvchisi shaxsini tarbiyalash muntazam o'zgarib va takomillashib boradigan jarayon ekan, unda yuz beradigan o'zgarishlarda tarqoqlik kuzatilmaligi va mohiyatdan uzoqlashib ketmaslikni ta'minlash uchun uning qanday tamoyillarga tayanishini qat'iy belgilab olish zarur bo'ladi. Chirchiq davlat pedagogika instituti misolida adabiy ta'limda kelajak o'qituvchisini tarbiyalash tamoyillari quyidagilardan iborat qilib belgilandi:

- ilmiylik;

- zamonaviylik;

- ilmiy bashorat (futurologiya) ga asoslanish;

- amaliyotga asoslanganlik;

- maqsadga yo'naltirilganlik;

- muntazamlilik;

- jamiyatning rivojlanuvchi va o'zgaruvchan talablariga moslashuvchanlik;

- ta'lim va tarbiya ishlarining uyg'unligi;
- o'qituvchilik kasbida erishilgan ijobiy natija va yutuqlarga tayanish.

Madaniyat va san'at sohasi ta'lim kelajak o'qituvchisi konsepsiyasini amalga oshirish jarayoni pedagogika, xususan, adabiyot o'qitish metodikasining ilmiy-nazariy asoslariga tayanishi uning ilmiylik tamoyilini belgilaydi.

Tadqiqot davomida adabiy ta'limda kelajak o'qituvchisi shaxsining professiogrammasini ishlab chiqdik. Unda kelajak o'qituvchisining xislatlari va pedagogik qobiliyati tasnif qilingan.

Madaniyat va san'at sohasi ta'limda kelajak o'qituvchisi shaxsining professiogrammasi:

1. Kelajak o'qituvchisi shaxsining professiogrammasida uning xislatlari quyidagilardan iborat:

Shaxsiy xislatlar:

- vatanparvarlik;
- ijtimoiy javobgarlikni yuksak darajada his etish;
- bolalarni yaxshi ko'rish, ularni sevish;
- mehnatsevarlik;
- jamoat ishlarida faollik;
- mehribonlik;
- kamtarlik;
- odamiylik, dilkashlik;
- irodali, sabr-toqatli, bardam va matonatli bo'lish;
- uddaburonlik, mustahkam xarakterga ega bo'lish;

- o'z bilimini oshirishga intilish.

Kasbiy bilim darajasi:

- ta'lim va tarbiya jarayoni mohiyati bilan uning maqsad va vazifalarini tushunish;
- psixologiya asoslari, yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiya asoslarini bilish;
- etnopsixologik bilimlarni egallash;
- hozirgi zamon pedagogikasi asoslarini bilish;
- hozirgi zamon pedagogikasining metodologik asoslarini egallash;
- maktab yoshida bolalarni psixologik-pedagogik xususiyatlarini tushunish;
- o'z fanini chuqur bilish;
- o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir etishning samarador usullarini kashf etish;
- ota-onalar va jamoatchilik bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning mazmunini bilish.

Kasbiy xislatlari:

- yangi O'zbekiston mafkurasini anglashi;
- zamonaviy maktabda olib boriladigan o'quv-tarbiya jarayonida umuminsoniy boylıklar, milliy an'analar va urf-odatların ahamiyatini tushunish;
- o'qituvchiga xos kuzatuvchanlik;
- o'z diqqat-e'tiborini taqsimlay olish;
- rivojlangan pedagogik fantaziya (xayol)ga erishish;
- o'ziga tanqidiy munosabatda bo'la olish;
- o'zini qo'lga ola bilishi, o'zini tuta olish;

- pedagogik takt;
- nutqning emotsional ifodalanishi. Shaxsiy-pedagogik uddaburonligi:
- dars mashg'ulotlari uchun zarur materiallarni tanlay bilish;
- o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqara olish;
- ta'lim va tarbiya jarayonida o'quvchilar ongining taraqqiy etib borishini istiqbolli ravishda rejalashtira olish;
- pedagogik vazifalarni shakllantirish va tarbiyaviy ishlarni rejalashtirishni bilish;
- bolalar jamoasiga rahbarlik qilishda o'z faoliyatini rejalashtirishni bilish;
- o'quv maqsadlarini rejalashtira olish;
- o'zining talim-tarbiya ishlariga tayyorlanish tizimini rejalashtira olish.

Tashkilotchilik malakalari:

- bolalar jamoasini uyushtira bilish;
- turli sharoitlarda bolalar jamoasini boshqara olish;
- bolalarni biror narsaga qiziqtirib, ularni faollashtira olish;
- amaliy masalalarni hal etishda o'zining bilim va tajribalarini ustalik bilan tez hal qila olish.

Kommunikativ malakalari:

- bolalarni o'ziga jalb etishni bilish;
- bolalar va ota-onalar bilan maqsadga muvofiq pedagogik munosabatlarni tiklashni bilish;
- bolalarning jamoalararo va jamoa ichida o'zaro munosabatlarni tartibga solishni bilish;

- bolalar va ota-onalar bilan tashqaridan aloqa bog'lashni bilish.

Gnostik malakalari:

- bolalarning asab-psixik taraqqiyoti darajasini aniqlay bilish;
- o'zining tajribasi va pedagogik faoliyati natijalarini tanqidiy tahlil qila olish;
- boshqa o'qituvchilarning tajribalarini o'rganib, undan (nazariy va amaliy tomondan) to'g'ri xulosa chiqara olish;
- psixologik va pedagogik adabiyotlardan foydalanishni bilish;
- o'quvchilarni to'g'ri tushunib, ularning xulq-atvor sabablarini tushuntirishni bilish.

Ijodiy xislatlari:

- pedagogik mahoratini takomillashtirishga intilish;
- o'quvchilarni tarbiyalash dasturini ishlab chiqish va uni amalga oshirish qobiliyati;
- o'zini o'quvchi o'rniga qo'yib, bo'lib o'tgan hodisalarga uning nazari bilan qaray olish;
- avvalgi voqealar, hodisalar va tarbiyalanuvchi shaxsiga yangicha qaray olish qobiliyati;
- o'zining o'quvchiga pedagogik ta'siri natijalarini oldindan ko'ra bilishga intilish.

2. Kelajak o'qituvchisi shaxsining professiogrammasida uning pedagogik qobiliyatlari quyidagilardan iborat:

- didaktik qobiliyatlar - bolalarga o'quv materiallarni aniq va ravshan tushuntirib, oson qilib etkazib berish, bolalarda fanga qiziqish uyg'otib, ularda mustaqil faol fikrlashni uyg'ota oladigan qobiliyatlardir;

- akademik qobiliyatlar - muayyan fan sohasi va uni tadqiq etish bilan bog'liq qobiliyatdir;
- perseptiv qobiliyatlar - bu o'quvchining, tarbiyalanuvchining ichki dunyosiga kira bilish, psixologik kuzatuvchanlik, o'quvchi shaxsining vaqtinchalik psixik holatlari bilan bog'liq nozik tomonlarini tushuna bilishdan iborat qobiliyatdir;
- nutqiy qobiliyat - kishining o'z tuyg'u-hislarini nutq yordamida, shu bilan birga mimika va pantomimika yordamida aniq va ravshan qilib ifodalab berish qobiliyatidir;
- tashkilotchilik qobiliyati - bu birinchidan, o'quvchilar jamoasini uyushtira bilish, bunda jamoani jipslashtira olish va ikkinchidan, o'zining shaxsiy ishini to'g'ri tashkil qila olish qobiliyatidir;
- avtoritar qobiliyati - bu o'quvchilarga bevosita emotsional irodaviy ta'sir etib, ular orasida obro' orttira bilishdan iborat qobiliyatdir;
- kommunikativ qobiliyati - bu bolalar bilan muloqotda bo'lishga, o'quvchilarga yondashish uchun to'g'ri yo'l topa bilishga, ular bilan pedagogik nuqtai-nazardan maqsadga muvofiq o'zaro aloqa.

Kelajak o'qituvchisi o'quvchi hayotining shunchaki bir qismi, unga bilim beruvchi shaxs bo'lib qolishi kerak emas, balki uning mazmunini belgilab beruvchi mutaxassis bo'lishi kerak. Chunki bugungi kunga kelib ta'lim olish jarayoni yoshlar hayotining eng katta qismiga aylanib ulgurdi. O'quvchi ota-onasidan ko'ra ko'proq o'qituvchi bilan munosabatga kirishmoqda. SHunday vaziyatda mazkur kasbning ideal namunasini yaratish va unga yo'naltirilgan ta'lim mazmunini tashkil qilish jamiyatning o'zgaruvchan talablariga mos o'qituvchi shaxsini tarbiyalash imkonini beradi. Kelajak o'qituvchisi o'quvchilarni jamiyatning kelajak talablariga muvofiq tarbiyalaydi.

REFERENCES

1. Materialbi nauch. sessii APN RSFSR, posvyayonnoy 300-letiyu opublikovaniya sobraniya didakticheskix trudov YA. A. Komenskogo (13-14 dekabrya 1957 g.), M., 1959
2. Muhamedov G'., Xodjamqulov U. YOshlarni nostandart fikrlashga o'rgatishning zarurati. / <https://diyor24.uz/4888>
3. Eynshteyn A. Sobranie nauchnbx trudov v chetbiryox tomax. — M.: Nauka, 1965—1967, Tom №3, -S.92.
5. Mukhamedov, G. I., Khodjamkulov, U. N., Shofkorov, A. M., & Makhmudov, K. S. (2020). Pedagogical education cluster: content and form. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 01 (81), 250-257.
6. Botirova SH.I. (2020). Problembie aspektbi, svyazannbie s primeneniem pedagogicheskix texnologii i interaktivnbix metodov na urokax. "Science and Education " *Scientific Journal*, 1(7), 465-472.
7. Mardonov, S., Khodjamkulov, U., Botirova, S., & Shermatova, U. (2020). The Need to Educate Young People with the Spirit of Patriotism in the Context of Globalization. *Journal of Critical Reviews*, 7(12), 243-247. <http://dx.doi.org/10.31838/icr.07.12.29>
8. Botirova Sh.I. (2018). The Role of Artistic Literature In The Spiritual Development of Youth. *Mirovaya nauka*, 5(14), 26-28.
9. Munisa Mavrulova. (2021). National values as a key factor in the development of the state. *European Scholar Journal*, 2(3), 172-175. Retrieved from <https://scholarzest.com/index.php/esj/article/view/382>